

ЕКОНОМІЧНІ ЦІННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Михайло Мащакевич, старший викладач

кафедри менеджменту і підприємництва
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка

ЕКОНОМІЧНІ ЦІННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

В статті розглядаються актуальні проблеми формування людини з новою економічною культурою, одним із проявів якої є сформованість певного комплексу економічних цінностей. Вчитель економічних дисциплін, як ключова фігура економічної освіти і виховання, повинен сам володіти системою економічних цінностей, економічним підходом до аналізу суспільних явищ, що дозволить йому не лише прищеплювати їх учням, але й об'єктивно оцінювати власні здібності і можливості.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань економічної освіти є створення умов для самореалізації особи як соціально активного члена суспільства, здатного свідомо долучатися до економічного життя країни, формування людини з новим типом економічної культури, стану утворення якої в суспільстві в цілому визначає зміст і напрямки соціального прогресу [1 – 4].

Досвід проведення реформ в економічній і соціальній сфері в Україні і країнах постсоціалістичного простору показав, що оздоровити економіку можливо лише через оздоровлення економічної культури, необхідність відмови від позиції, що можна зрозуміти економіку “перескочивши” через дефекти масової культури, проігнорувавши їх.

При цьому, головний акцент повинен робитися на необхідності ліквідації механізму культурного гальмування замінивши його “механізмом прогресивного впливу культури на розвиток економічної культури як соціальної пам’яті” [8, 39].

Сама економічна культура є поняттям багатоплановим і виділяють наступні її прояви [5]:

Економічна культура – це та мова, завдяки якій людина в стані спілкуватися, розуміти сутність економічних явищ, знаходити відмінності між елементами всередині однієї економічної системи, усвідомлювати взаємозв’язок різних типів економічних систем.

Економічна культура проявляється в розумінні багатоваріантності типів економічного розвитку, багатогранності поведінки людей в сфері економічних відносин.

Економічна культура передбачає також функціональну економічну грамотність – знання азбучних основ господарського життя:

знайомство з принципами ведення сімейного бюджету, вміння оцінити значення страхових послуг, знайти вигоди трудової угоди, усвідомлено заповнити податкову декларацію, банківські документи тощо.

Ще однією стороною економічної культури є формування здібностей індивіда до розвитку, до саморозвитку і самоосвіти.

Важливим напрямком розвитку економічної культури є формування системи цінностей і розвиток індивідуальності.

Формування економічної культури необхідно пов’язувати передусім з системою економічної освіти та виховання молоді. А ключовою фігурою в цій системі є вчитель економічних дисциплін, в якого повинні бути сформовані риси людини з належним рівнем економічної культури.

Сама економічна культура педагога – соціально обумовлений рівень розвитку особистості у сфері економічної діяльності, є поняттям інтегральним і його структура може бути представлена такими компонентами як мотиви, економічні знання, наукове економічне мислення, соціально-економічна діяльність, економічний самоконтроль [12, 195 – 196].

Проте, ми вважаємо за доцільним сфокусувати увагу на такому важливому прояві економічної культури як сформованості у вчителя певної системи економічних цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування економічної культури особистості знайшли своє відображення в роботах А.Ф. Аменда, А.В. Аксьонові, С.М. Бляхмана, Ю.К. Васильєва, В.Н. Якімова, А.С. Нісімчука, І.Б. Первіна, Б.П. Шемякіна, Л.Н. Пономарьова, В.Н. Приходьмо, економічної

ЕКОНОМІЧНІ ЦІННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

культури як складової професійної підготовки педагогічних кадрів Ю. Балашової, І.А. Сасової, О.С. Падалки, Т. Терюкової та ін.

Мета статті – розкриття комплексу економічних цінностей як важливої складової професіоналізму вчителя економічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. В цьому плані значний інтерес представляє підхід Т. Терюкової стосовно економічних цінностей взагалі і в діяльності педагога зокрема, який в значній мірі проектується на вчителя економічних дисциплін. В даному підході, на наш погляд, можна виділити наступні основні положення [11].

В людині є таке злиття самої людини і економічного середовища, що неможливо відокремити економічне життя від морального, неможливо розділити існування людства на дві частини відокремивши в ньому ідеальне життя від життя економічного. А якщо неможливо розділити, то необхідно хоча б привести у відповідність ідеальне і економічне. В цьому і полягає одне із завдань сучасної педагогіки.

Педагог є також діючою особою сучасного економічного процесу, і для нього, як і для всі інших економічних агентів, процес участі і взаємодії передбачає наслідування економічних цінностей або відмова від них.

Під економічними цінностями розуміють норми, що регламентують поведінку учасників економічної взаємодії. Економічні цінності мають синтагматичний характер. Вони об'єктивні, формуються в процесі розвитку економічної системи і фіксуються в економіці як особлива форма свідомості у вигляді специфічних образів і уявлень, що знаходять своє відображення в економічних цілях і концепціях, які пояснюють поведінку економічних суб'єктів.

В економіці категорія цінності набуває особливих рис, які властиві особливому типу взаємовідносин, що породжені необхідністю залучення в економічний процес, особливою формою (формами) залежності від умов функціонування економічної системи, формою існування (а інколи і виживання) в ній.

Економічні цінності індивідуалістичні і суб'єктивні по своїй природі, оскільки вони зв'язані з прийняттям людьми рішень незалежно від економічної ієрархії. Вони відповідають розумінню ними економічних реалій. При цьому цінності є завжди відносними, оскільки те, що представляє цінність для одного суб'єкта економіки, немає цінності для іншого. В економіці відсутні постійні, незмінні або стабільні цінності, одні для всіх суб'єктів економіки.

Суб'єктивність індивідуальних, особистісних

економічних цінностей по великому рахунку є благом, та як вони надають економічному процесу об'єктивний і незалежний характер. “Володіння цінностями” (усвідомлення власної цінності), наслідування цінностей роблять трудовий процес мобільним, різноманітним, якісним.

Проте в економіці можна виділити і групові, корпоративні цінності, або цінності професійних груп (або класів), що вироблені, наприклад, економічною культурою ведення спільного бізнесу. Корпоративні цінності відображають правила і норми “поведінки” в групах (класах).

Виділяється також і система цінностей, яких дотримується суспільство. В цьому випадку система цінностей буде прийнята суспільством і буде надавати перевагу вибраній економічній системі. Вона буде також визначати загальні правила поведінки в ній, загальні принципи, яких повинні дотримуватися члени суспільства.

Педагог підвищує економічні цінності. Він не збільшує об'єму вироблених благ, що необхідні людям, але робить людей розумнішими, цивілізованішими, поряднішими, трудолюбивими і відповідальними.

Оскільки, за Ф. Хайском “підвищення цінності проходить лише завдяки існуванню людських цілей і намірів і має зміст лише стосовно них” [13, 166], то педагог повинен “працювати” з людськими “цілями і намірами”. В його волі зробити ці цілі і наміри ясними, показати їх роль підростаючому поколінню, тобто спромогтися розкрити здібності людини, продемонструвати його ж можливості, дати точку опори.

Ще одним важливим аспектом, що переплітається з економічними цінностями, є економічний підхід у поведінці людини [4]. Він є всеосяжним і застосовується до всякої людської поведінки, навіть, якщо торкається і позаринкового сектора. Ще Адам Сміт у своїй праці “Дослідження про природу і причини багатства народів” спирався на те, що головним мотивом господарської діяльності людини є самокорисливий інтерес. Природне прагнення людей поліпшувати своє матеріальне положення – це такий могутній стимул, що, якщо йому надати можливості діяти без перешкоди, він сам здатний привести суспільство до добробуту [9].

Відповідно, “... люди вирішують присвятити себе науковій або будь-якій іншій інтелектуальній або творчій діяльності лише тоді, коли вони можуть очікувати від цього вигоди – як грошові, так і психологічні, – які перевершують те, на що вони могли б розраховувати в інших професіях. Оскільки цей критерій залишається в силі при виборі більш пересічних (звичайних) професій, нема ніяких

ЕКОНОМІЧНІ ЦІННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

причин, чому інтелектуали повинні проявляти меншу стурбованість своєю винагородою, більше перейматись благом суспільства і бути “від природи” чеснішими, ніж всі інші” [4, 79].

Тому кожна людина прагне використати свій капітал, і не лише грошовий або фізичний, а значною мірою освітній, з найбільшою економічною користю. І що особливо її дії приносять суспільну користь. Маючи на увазі лише власний інтерес, “в цьому випадку, як і в багатьох інших, вона невидимо рукою прямує до мети, яка зовсім і не входила в її наміри... Переслідуючи свої власні інтереси, вона часто більш дійсним способом служить інтересам суспільства, ніж тоді, коли свідомо прагне робити це” [9, 322].

Економічний підхід допомагає вчителю економіки усвідомлено зіставляти свої здібності і можливості зі своїми потребами. Вміння правильно визначити і оцінити свої потреби як в матеріальному, так і в духовному плані формується на основі не лише власного досвіду, але й “розсіяного навколо” економічного знання про природу речей і явищ, їх появою і зникненням у зв'язку із споживанням.

Розуміння того, що сьогодні “вартує” педагог, проявляється лише в тому випадку, якщо по-перше він сам знає собі ціну, знає якими здібностями він володіє, які унікальні види діяльності він може принести в школу, або інший навчальний заклад, сам виступає товаром і промоутером свого інтелектуального потенціалу [11].

І від того як він вибирає засоби і методи навчання, як приймає рішення, якими критеріями керується, як оцінює педагогічну ситуацію, має значення перш за все для тих, хто “користується” результатами його діяльності, що відображає цінність і унікальність його праці. Тому і оцінка ефективності педагогічної праці в першу чергу має справу з ціннісними характеристиками.

Висновки. Таким чином, щоб бути в змозі формувати економічні цінності і соціально значущі якості особистості в школярів, вчитель економічних дисциплін повинен сам мати їх сформованими і дотримуватись в як в повсякденному житті, так і педагогічній діяльності. Починати формувати такі цінності необхідно ще з раннього дитинства і початкової школи і продовжувати протягом всього навчання в системі неперервної освіти. При цьому, на нашу думку, необхідно використовувати, запропонований російськими вченими культурно-функціональний підхід в галузі економічної освіти, який “скерований на формування уявлень і цінностей, і лише на їх базі навичок поведінки в економіці” [7, 51]. Прибічники культурно-функціонального

підходу, в рамках загальної трансформації суспільства і економіки, виділяють наступні завдання економічної освіти і виховання: вироблення адекватних уявлень про світ, сутність економічних явищ і процесів; прищеплення школярам функціональної економічної грамотності, формування здатності до розвитку, а також саморозвитку і самоосвіти; формування системи цінностей і розвитку індивідуальності; вироблення навичок господарської діяльності в різних економічних умовах і забезпечення необхідним для цього багажем знань.

Підсумовуючи сказане можна навести слова Дж.Б. Шоу: “Економіка – це вміння користуватись життям найкращим чином”. А для цього будь-яка людина, а особливо педагог, для поєднання власних інтересів і інтересів суспільства, повинна володіти певною системою економічних цінностей. Це дозволить йому не лише належним чином прищеплювати дані цінності учням, але й об'єктивно оцінювати свої власні здібності і можливості.

1. Аксьонова О.В. Методика викладання економіки: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1998. – 280.

2. Асонов С.М., Хуторянко Г.Ф., Шаблій Е.Й. Особенности экономической культуры В США, Японии, странах западной Европы. – К., 1992

3. Волкова Н. Загальноекономічна освіта в системі економічної культури суспільства // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2001. – Вип.2. – С. 67 – 75.

4. Гэри С. Беккер Экономический анализ и человеческое поведение // Школьный экономический журнал. – 1997. – №8. – С. 69 – 84.

5. Забродина Н., Чуканова М. Подходы к формированию стандарта образовательной области “Экономика” // Школьный экономический журнал. – 1997. – №4. – С.17 – 23.

6. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // Освіта України. – 2004, 23 січня. – С. 4 – 5.

7. Ритингер Р. Культура предпринимательства / Пер. с нем. – М.: ЭКОМ, 1992.

8. Рывкина Р.В. Экономическая культура как память общества // ЭКО. – 1989. – №1. – С. 32 – 41.

9. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. – М.: Соцекліз, 1962.

10. Тамбовцев В. Экономика в школе: чему учить? // Школьный экономический журнал. – 1997. – №2. – С. 51 – 53.

11. Терюкова Т. Экономические ценности в деятельности педагога // Экономика в школе. – 2002. – №1. – С. 23 – 27.

12. Шпак О.Т. Економічна підготовка педагогічних кадрів в системі безперервної освіти. – К.: Четверта хвиля, 2000. – 352 с.

13. Хайек Ф. Пагубная самонадеянность. – М.: Новости, 1992.